

UNIVERZITET U NIŠU
EKONOMSKI FAKULTET

REGIONALNI RAZVOJ
I DEMOGRAFSKI TOKOVI
ZEMALJA JUGOISTOČNE EVROPE

29

Redaktori:

Prof. dr Tadija Đukić

Prof. dr Vladislav Marjanović

Niš, 2024. godine

XXIX Naučni skup

**REGIONALNI RAZVOJ I DEMOGRAFSKI TOKOVI
ZEMALJA JUGOISTOČNE EVROPE**

Niš, 2024. godine

Izdavač:

Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet
Trg kralja Aleksandra Ujedinitelja 11, Niš
www.eknfak.ni.ac.rs

Za izdavača:

Prof. dr Tadija Đukić, dekan

Urednik:

Prof. dr Dragana Radenković Jocić

Tehnička podrška:

Ivana Randelović
Marina Stanojević

Štampa:

Grafika Galeb d.o.o. Niš

Tiraž:

100 primeraka

ISBN: 978-86-6139-236-8

U finansiranju ovog Zbornika učestvovalo je
MINISTARSTVO NAUKE, TEHNOLOŠKOG RAZVOJA I INOVACIJA REPUBLIKE SRBIJE

Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet
Niš, 28. jun 2024.

XXIXI Naučni skup
REGIONALNI RAZVOJ I DEMOGRAFSKI TOKOVI
ZEMALJA JUGOISTOČNE EVROPE

Predgovor

Neravnomernost privrednog razvoja svoj izraz dobija u različitim oblicima. Jedan od tih oblika ispoljava se u različitom stepenu privredne razvijenosti između pojedinih delova, odnosno područja jedinstvenih državnih teritorija. U pitanju je odnos između razvijenih i nedovoljno razvijenih područja, i regionalnim razlikama, koje predstavljaju jedan od najznačajnijih oblika izražavanja neravnomernosti privrednog razvoja.

Polarizacija jedinstvenih državnih teritorija na područja sa različitim stepenom privredne razvijenosti nametnula je potrebu da se počnu iznalaziti konkretna rešenja za njihovo otklanjanje, to jest smanjivanje velikih regionalnih razlika. U tom cilju, država je počela da vrši intervenciju i u oblasti regionalnog aspekta privrednog razvoja.

U savremenim uslovima, zbog stalnog širenja tematike, regionalna ekonomija predstavlja veoma široku naučnu oblast, koja ima multidisciplinarni, a ne samo ekonomski karakter. Zbog toga se, u izučavanju svog predmeta, suočava sa mnogim pojavama i pitanjima za čije su izučavanje, pored ekonomske, potrebne i druge nauke.

Regionalna ekonomija kao naučna oblast, u svojoj osnovi, ima strukturni i dinamički karakter. Ona analizira sve elemente strukture, funkcionalne veze i odnose i dominante razvoja, koje stvaraju regionalne uslove i strukturni sadržaj određenog region, i isto tako, bavi i dubljom analizom karakteristika sektora i grana koje na osnovu svojih razvojnih performansi mogu, u manjoj ili većoj meri, odgovarati regionalnim uslovima.

Regionalna ekonomija je našla snažno uporište i poslužila je kao valjana osnova za kreiranje politike i metoda za rešavanje praktičnih problema nejednakosti, nastalih kao posledica neravnomernog regionalnog razvoja kako u manje razvijenim, tako i u visokorazvijenim zemljama.

*Ove godine Ekonomski fakultet u Nišu, 29. put zaredom, organizuje naučni skup pod nazivom „**Regionalni razvoj i demografski tokovi zemalja Jugoistočne Evrope**“ koji okuplja veliki broj istraživača iz zemlje i inostranstva.*

Svi naučni skupovi iz oblasti regionalnog razvoja i demografskih tokova koji su održani na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Nišu, ukazivali su na činjenicu da su problemi regionalnog razvoja i demografskih tokova predstavljali i da i dalje predstavljaju izuzetno aktuelno pitanje, pa se nameće potreba za novim istraživanjima.

Nadamo se da će rezultati i zaključci sa ovogodišnjeg Naučnog skupa biti od koristi kako naučnoj zajednici, tako i kreatorima ekonomske politike.

Niš, 2024. godine

Prof. dr Vladislav Marjanović,
Predsednik Naučno- programskog odbora

SADRŽAJ

STR.

DEO 1.

1. **Edvard Jakopin**
NOVI MODEL MERENJA STEPENA RAZVIJENOSTI OPŠTINA I GRADOVA
U REPUBLICI SRBIJI 3-13
2. **Petar Veselinović, Živorad Gligorijević, Antonina Alempijević**
ODRŽIVI REGIONALNI RAZVOJ REPUBLIKE SRBIJE
– INSTITUCIONALNI ASPEKT ..... 15 -29
3. **Miloš Todorović, Aleksandra Đorđević, Milan Kalinović**
BALKANSKI INTEGRACIONI PROCESI U 21. VEKU 31-39
4. **Vladislav Marjanović, Marija Petrović-Randelović, Vesna Janković-Milić**
UTICAJ PRIVREDNOG RASTA I EMISIJE CO2 NA IZDATKE ZA
ZDRAVSTVENU ZAŠTITU U ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA 41-54
5. **Gorica Bošković, Aleksandar Manasijević**
STRATEGIJSKO UPRAVLJANJE U FUNKCIJI RAVNOMERNOG
REGIONALNOG RAZVOJA REPUBLIKE SRBIJE 55-64
6. **Nataša Golubović, Marija Džunić**
DIMENSIONS OF URBAN POVERTY IN SERBIA 65-75
7. **Božidar Veljković, Tadija Đukić**
DELIBERATIVNA PARTICIPATIVNA KOMUNIKACIJA
I LOKALNA SAMOUPRAVA 77-82
8. **Srdan Marinković, Zaven Astadurov**
CORRUPTION AND UNCOMPETITIVE ENVIRONMENT
– AN OBSTACLE TO DOING BUSINESS IN BULGARIA 83-90
9. **Suzana Cvijanović, Katarina Božić, Andrijana Mrkaić Ateljević**
HARMONIZING CORPORATE INCOME TAX OBJECTIVES WITH
REGIONAL DEVELOPMENT: PERSPECTIVES, CHALLENGES
AND OPPORTUNITIES 91-101
10. **Jadranka Đurović Todorović, Marina Đorđević, Milica Ristić Cakić**
HARMONIZING CORPORATE INCOME TAX OBJECTIVES WITH
REGIONAL DEVELOPMENT: PERSPECTIVES, CHALLENGES
AND OPPORTUNITIES 103-109
11. **Milka Grbić**
KREDITNA AKTIVNOST I EFIKASNOST BANKARSKOG SEKTORA
U ODABRANIM ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EVROPE 111-119
12. **Marija Đurković, Jadranka Đurović Todorović**
UTICAJ USKLAĐENOSTI MONETARNE I FISKALNE POLITIKE NA REALNOST
POKAZATELJA FISKALNE STABILNOSTI LOKALNIH SAMOUPRAVA U
REPUBLICI SRBIJI 121-128

13. Milica Nikodijević, Marina Đorđević MERE PODRŠKE MONETARNE POLITIKE PRIVREDNOM RASTU I RAZVOJU	129-138
14. Mirjana Jemović, Ivana Marković, Jovica Stanković MOBILNO BANKARSTVO I FINANSIJSKA INKLUZIJA: KOMPARATIVNA REGIONALNA ANALIZA	139-147
15. Nataša Ilić REGIONALNI EKONOMSKI IZAZOVI BALKANSKIH ZEMALJA U DOPRINOSU SIGURNOSTI JUGOISTOČNE EVROPE	149-154
16. Marija Stojmenović ANALIZA GLOBALNOG INDEKSA INOVATIVNOSTI ZEMALJA JUGOISTOČNE EVROPE	155-163
17. Sonja Jovanović, Gorica Bošković, Ivana Filipović WASTEWATER TREATMENT IN SERBIAN CITIES IN THE FUNCTION OF ACHIEVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS	165-176
18. Jelena Ivković EKOLOŠKI ASPEKT ODRŽIVOG REGIONALNOG RAZVOJA	177-186
19. Aleksandra Aleksić Jovanović LOKALNI ODRŽIVI EKONOMSKI RAZVOJ U FUNKCIJI REGIONALNOG RAZVOJA SRBIJE	187-194
20. Aleksandar Đolić ODRŽIVI RAZVOJ KAO CILJ SAVREMENE AGRARNE POLITIKE.....	195-203
21. Marija Milenković ODRŽIVI RURALNI RAZVOJ OPŠTINE ŽITORAĐA	205-213
22. Milan Veselinović, Goran Milovanović, Gabrijela Mitić DISTRIBUCIJA GASA IZ RUSKE FEDERACIJE - ODNOSI SA EU I NR KINOM.....	215-223

DEO 2.

23. Vesna Janković-Milić, Vinko Lepojević MEĐUZAVISNOST PRIVREDNOG RASTA I DEMOGRAFSKIH KARAKTERISTIKA ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA.....	227-233
24. Jorde Jakjimovski POPULATION MOBILITY BETWEEN REGIONS – THE CASE NORTH MACEDONIA	235-246
25. Stevo Pašalić, Aleksandar Đurić, Darko Pašalić DEMOGRAFSKI TOKOVI I MIGRACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI	247-257
26. Jelena Stanković, Suzana Đukić UTICAJ DEMOGRAFSKIH KARAKTERISTIKA POTROŠAČA NA PERCIPIRANE KORISTI PROGRAMA LOJALNOSTI	259-268

27. Žarko Popović UTICAJ ODRŽIVE POTROŠNJE NA ZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM MLADIH U REPUBLICI SRBIJI	269-276
28. Dijana Svirčević MIGRACIJSKI TRENDOVI I DEMOGRAFIJA U NOVOM GLOBALNOM KONTEKSTU	277-286
29. Marko Sedlak, Nemanja Josifov MIGRACIJE KAO FAKTOR NERAVNOMERNOG REGIONALNOG RAZVOJA POGRANIČNE OBLASTI SRBIJE.....	287-296
30. Hatidža Beriša, Aleksandar Pavić MIGRANTI KAO ORUŽJE HIBRIDNOG RATA	297-309
31. Miloš Dimitrijević, Nemanja Lojanica, Božidar Čakajac ZNAČAJ RAVNOMERNOG REGIONALNOG I RURALNOG RAZVOJA REPUBLIKE SRBIJE: EKONOMSKI I SOCIO-DEMOGRAFSKI ASPEKTI... 311-320	
32. Sandra Vukašinović, Danica Đurkin RURALNA DEPOPULACIJA I RURALNO STANOVANJE – IZAZOV SAVREMENIH DEMOGRAFSKIH TOKOVA.....	321-330
33. Rada Golub DEPOPULACIJA KAO FAKTOR RAZVOJA GRADA BIJELJINA	331-342
34. Gordana Radović, Jonel Subić, Zoran Simonović RURALNI TURIZAM KAO FAKTOR REGIONALNOG RAZVOJA U SRBIJI: MOGUĆNOSTI I OGRANIČENJA	343-350
35. Ivana Kostadinović, Nikola Bošković, Marko Savićević KARAKTERISTIKE RAZVOJA TURIZMA U POST-PANDEMIJSKIM USLOVIMA	351-363
36. Marina Stanojević, Dejan Đorđević ODRŽIVI RAZVOJ SPELEOTURIZMA U SRBIJI: MOGUĆNOSTI I IZAZOVI ZA REGIONALNI RAZVOJ	365-371
37. Kristina Petrović REGIONALNI ASPEKT RAZVOJA TURIZMA U REPUBLICI SRBIJI	373-383
38. Zoran Tomić, Jelena Z. Stanković PRIRODNE KATASTROFE I OSIGURANJE POLJOPRIVREDE U SRBIJI	385-395
39. Nataša Martić Bursać, Ljiljana Stričević, Milena Gocić PROMENA AGROKLIMATSKIH USLOVA USLED KLIMATSKIH PROMENA NA PRIMERU VRANJSKE KOTLINE.....	397-407

DEO 3.

40. Svetlana Sokolov Mladenović, Igor Mladenović, Sandra Žigić MEĐUZAVISNOST MAKROEKONOMSKOG OKRUŽENJA I TRENDOVA U MALOPRODAJI REPUBLIKE SRBIJE - IZAZOVI I MOGUĆNOSTI.....	411-418
--	---------

41. Snežana Radukić, Jelena Petrović, Boban Stojanović ODRŽIVOST RASTUĆEG TRENTA ELEKTRONSKE TRGOVINE NA TRŽIŠTU REPUBLIKE SRBIJE I ZEMALJA U TRANZICIJI.....	419-428
42. Andela Milenković, Suzana Stefanović, Miljana Talić KOMPARATIVNA ANALIZA UPOTREBE I MEĐUNARODNE TRGOVINE SEKUNDARNIM SIROVINAMA REPUBLIKE SRBIJE I EVROPSKE UNIJE ..	429-440
43. Bojan Krstić, Maja Ivanović Đukić, Milica Jovanović Vujatović IMIDŽ ZEMLJE KAO DETERMINANTA NACIONALNOG INTELEKTUALNOG KAPITALA	441-450
44. Ivana Simić ENTREPRENEURIAL BEHAVIOR OF TRANSFORMATIONAL MANAGERS.....	451-457
45. Jovana Marković, Maja Ivanović Đukić, Miro Mihec STRATEŠKI PRISTUP DRUŠTVENOJ ODGOVORNOSTI PREDUZEĆA U FUNKCIJI ODRŽIVOG RAZVOJA	459-468
46. Marija Radosavljević, Biljana Đorđević, Sandra Milanović Zbiljić KOMPENZACIONI SISTEM U ZAPADNOJ EVROPI: KOMPARATIVNA ANALIZA	469-474
47. Marija Jovanović, Jovana Milenović PRIMENA KONCEPTA ODRŽIVOSTI U REALIZACIJI INOVATIVNE AKTIVNOSTI PREDUZEĆA	475-483
48. Dina Živković ZNAČAJ DIGITALNE SERVITIZACIJE ZA ODRŽIVO POSLOVANJE PROIZVODNIH PREDUZEĆA	485-494
49. Ksenija Denčić-Mihajlov, Dejan Spasić PRAKSA IZVEŠTAVANJA O BIODIVERZITETU: DA LI KOMPANIJE BRINU O IZUMIRANJU ŽIVOTINJSKIH I BILJNIH VRSTA?	495-504
50. Ljiljana Bonić, Milica Đorđević FUNKCIJA DRŽAVNE REVIZIJE U PROCESU OSTVARIVANJA CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U SRBIJI	505-513
51. Petya Ivanova ANALYSIS OF THE IMPACT OF TECHNOLOGY ON LEISURE	515-522
52. Slavoljub Milovanović MOBILNO RAČUNARSTVO I RAZVOJ „PAMETNIH“ GRADOVA	523-532
53. Nebojša Stojković GRAĐEVINARSTVO U SRBIJI U PROTEKLIH PET GODINA	533-542

Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet
Niš, 28. jun 2024.

XXIX Naučni skup
REGIONALNI RAZVOJ I DEMOGRAFSKI TOKOVI
ZEMALJA JUGOISTOČNE EVROPE

RURALNI TURIZAM KAO FAKTOR REGIONALNOG RAZVOJA U SRBIJI: MOGUĆNOSTI I OGRANIČENJA

Dr Gordana Radović*

Dr Jonel Subić•

Dr Zoran Simonović♦

Rezime: Ruralni turizam je najzastupljenija nepoljoprivredna delatnost u ruralnim područjima u Srbiji, ali, prema rezultatima poslednjeg Popisa poljoprivrede, ruralnim turizmom se bavi samo oko 1% od ukupnog broja poljoprivrednih gazdinstava. Imajući u vidu da ruralni turizam može da podstakne najbržu diverzifikaciju ruralnih ekonomija, ova delatnost ima potencijal i da utiče na ujednačavanje regionalnog razvoja, kao i na smanjivanje stope siromaštva, koja je u Srbiji visoka. Cilj rada je da se predstavi koje su mogućnosti i koja su ograničenja za razvoj ruralnog turizma, kao potencijalnog faktora regionalnog razvoja u Republici Srbiji. Autori zaključuju da u Srbiji postoje kvalitetni potencijali za razvoj ruralnog turizma, ali da najveći ograničavajući faktor predstavlja depopulacija ruralnih područja. Imajući u vidu da su poslednjih godina dostupni povoljni izvori finansiranja ruralnog turizma, kao i da postoje subvencije za razvoj ove delatnosti, potrebno je uz adekvatnu promociju podstaći, pre svega, mlade ljude iz urbanih područja da se bave ovom delatnošću.

Cljučne reči: ruralni turizam, regionalni razvoj, Srbija

1. Uvod

Ruralni turizam je u reformi Zajedničke poljoprivredne politike Evropske unije – Agenda 2000 definisan kao delatnost koja bi trebalo da bude razvojna šansa ruralnih područja. Ovaj koncept razvoja je usvojen i u Republici Srbiji, ali bez jasnog strateškog i planskog

---

Rad je deo istraživanja finansiran sredstvima MNTRI RS, verifikovan ugovorom br. 451-03-66/2024-03/200009 od 05. 02. 2024. godine.

* Naučni saradnik, Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd, Srbija; ORCID:0000-0001-9770-6 306; ✉: gordana_r@iep.bg.ac.rs.

• Naučni savetnik, Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd, Srbija; ORCID: 0000-0003-1342-1325; ✉: jonel_s@iep.bg.ac.rs

♦ Viši naučni saradnik, Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd, Srbija; ORCID: 0000-0002-2769-6867; ✉: zoran_s@iep.bg.ac.rs.

UDK 338.48-44:332.1(497.11)

dokumenta, te je razvoj ove delatnosti još uvek na neodgovarajućem nivou, kada se u obzir uzmu raspoloživi resursi. Svakako da bi razvoj ruralnog turizma u Republici Srbiji mogao da doprinese smanjivanju razlika u razvijenosti pojedinih regiona, ako počemo od činjenice da su prirodni resursi za njegov razvoj zastupljeni u svim regionima.

Međutim, kako se navodi u jednom od dokumenata dostupnih na sajtu Republičkog zavoda za statistiku „regionalne disproporcije u Republici Srbiji nisu problem novijeg datuma, reč je o višedecenijskom problemu koji je eskalirao u procesu tranzicije i kulminirao nakon globalne finansijske krize 2008“ (RZS, 2022, str. 1). U istom dokumentu je analizirana i kupovna moć stanovnika u pojedinim regionima, te je zaključeno da je ona povećana u periodu od 2015-2020. godine u Beogradskom regionu i u Regionu Vojvodine. U Beogradskom regionu je u 2020. godini kupovna moć stanovnika iznosila 73% u odnosu na prosek Evropske unije, u Regionu Vojvodine 41% u odnosu na prosek EU. S druge stranem, u nerazvijenim regionima, u Regionu Šumadije i Zapadne Srbije i u Regionu Južne i Istočne Srbije kupovna moć stanovnika je u 2020. godina iznosila samo 28% od proseka Evropske unije (RZS, 2022). Potrebno je i ukazati da je „stopa rizika siromaštva dva puta viša u ruralnim (retko naseljenim) nego u gusto naseljenim područjima Srbije“ (Petrović i sar, 2015, str. 6).

Autori (Joksimović i Golić, 2021) su analizirali problem depopulacije pojedinih područja u Republici Srbiji i ukazali da je u nacrtu Prostornog plana Republike Srbije za period od 2021. do 2035. godine navedeno je da je „neophodno utvrditi nov podsticajni mehanizam za nerazvijena područja“ (str. 83). U cilju smanjivanja stope siromaštva, koja je posebno izražena u ruralnim područjima “potrebno je unaprediti zapošljavanje ruralne populacije u nepoljoprivrednom sektoru” ...odnosno investicije usmeriti u diverzifikaciju ruralnih ekonomija (Cvejić i sar, 2010, str. 105-106). Kako navode autori (Đurić i sar, 2022) suština diverzifikacije ruralnih ekonomija je da prihodi domaćinstava u ruralnim područjima budu stabilniji, da se ne vezuju samo za poljoprivredu (gde je proizvodnja izložena brojnim rizicima), već i za “razvoj ekonomskih aktivnosti u sekundarnom i tercijarnom sektoru” (str. 611). Autori (Mihailović i Simonović, 2016, str. 388) ukazuju da “danas ne postoji univerzalni program razvoja ruralnih područja”, već da on, pre svega, zavisi od nivoa depopulacije pojedinih ruralnih područja.

Kao posledica sve izraženijeg siromaštva, koje je posebno izraženo u nerazvijenim ruralnim područjima, dolazi do njihovog demografskog praznjenja. Kako je navedeno u nacrtu Prostornog plana 2021-2035. godina “u Srbiji je izdvojeno 30 klastera napuštenog prostora u 7 okruga”. (RSMGSI, 2021). Grupa autora (Ristić i sar, 2019) je u svojim istraživanjima zaključila da je “institucionalna podrška održivom integralnom razvoju poljoprivrede i turizma u Republici Srbiji nedovoljna, što je neosnovano s obzirom na prirodne i antropogene resurse kojima se raspolaže”(str. 70). Da je potrebno kreirati različite teritorijalne politike regionalnog razvoja ukazuju autori (Bogdanov i Janković, 2013), kako bi se iskoristile prednosti teritorijalnog kapitala (ljudskog, socijalnog, ekonomskog, kulturnog i prirodnog), koji postoje u pojedinim regionima. Citirani autori upozoravaju da se “ruralni turizam vrlo često neopravdano smatra „čarobnim štapićem“ za rešavanje problema razvoja ruralnih područja, bez prethodno sprovedene analize teritorijalnog kapitala i njegove adekvatnosti za razvoj ovog sektora” (str. 10).

Cilj rada je da se predstavi koje su mogućnosti i koja su ograničenja za razvoj ruralnog turizma, kao potencijalnog faktora regionalnog razvoja u Republici Srbiji. U tu svrhu u radu se koristi SWOT analiza, desk research metod i metod analize i sinteze. Izvori podataka su dostupna literatura, kao i dokumentacija državnih institucija.

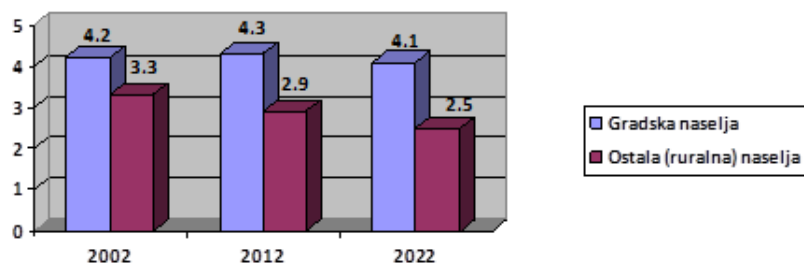
2. Razrada

U svrhu razmatranja predmeta istraživanja u ovom delu rada se analiziraju demografske karakteristike pojedinih regiona u Republici Srbiji, podsticaji regionalnom razvoju, kao i mogućnosti i ograničenja za razvoj ruralnog turizma u Republici Srbiji.

2.1. Demografske karakteristike

Prema rezultatima poslednjeg popisa stanovnika, koji je realizovan u 2022. godini, u Republici Srbiji ima ukupno 6.647.003 stanovnika. Promene u ukupnom broju stanovnika prema popisima realizovanim u 2002, 2012. i 2022. godini prikazane su na grafikonu broj 1.

Grafikon 1: Broj stanovnika u Republici Srbiji 2002-2022. (u mil.)

Izvor: RZS

Analizom prikazanih podataka na grafikonu broj 1 može se zaključiti da je u poslednjih 20 godina u Republici Srbiji ukupan broj stanovnika smanjen za 12%, a da je u istom periodu broj stanovnika u ostalim (ruralnim) naseljima smanjen za dvostruko više, za 24%. U tabeli broj 1 analitički su raščlanjeni podaci navedenih popisa po regionima.

Tabela 1. Broj stanovnika u Republici Srbiji 2002-2022. po regionima

Regioni	2002.		2011.		2022.	
	Gradska naselja	Ostala naselja	Gradska naselja	Ostala naselja	Gradska naselja	Ostala naselja
Beogradski region	1.274.924	301.200	1.344.844	314.596	1.383.875	297.530
Region Vojvodine	1.152.674	879.318	1.146.731	785.078	1.075.836	664.394
Region Šumadije i Zapadne Srbije	956.586	1.180.295	963.548	1.068.149	911.119	908.199
Region Južne i Istočne Srbije	834.295	918.709	816.749	747.167	749.952	656.098
Ukupno	4.218.479	3.279.522	4.271.872	2.914.990	4.120.782	2.526.221

Izvor: RZS

Analizom podataka prikazanih u tabeli broj 1 može se zaključiti da je prema rezultatima Popisa u 2022. godini u odnosu na Popis u 2002. godini:

- u Beogradskom regionu ukupan broj stanovnika veći za 7%, a ukupan broj stanovnika u ostalim (ruralnim) naseljima manji za 1,2%;

- u Regionu Vojvodine ukupan broj stanovnika manji za 14%, a ukupan broj stanovnika u ostalim (ruralnim) naseljima manji za 24%;
- u Regionu Šumadije i Zapadne Srbije ukupan broj stanovnika manji za 15%, a ukupan broj stanovnika u ostalim (ruralnim) naseljima manji za 23%;
- u Regionu Južne i Istočne Srbije ukupan broj stanovnika manji za 20%, a ukupan broj stanovnika u ostalim (ruralnim) naseljima manji za 29%.

Prema projekcijama Republičkog zavoda za statistiku može se očekivati da će demografsko praznjenje ruralnih područja u periodu 2020-2030. godina biti dvostruko brže (RZS, 2022). To je podatak koji nimalo ne ohrabruje, te je neophodno finansijskim podsticajima pokušati da se utiče na ravnomerniji, kako regionalni, tako i na razvoj ruralnih područja, kada se on uporedno posmatra sa urbanim područjima.

2.2. Finansiranje regionalnog razvoja

U Zakonu o regionalnom razvoju (Zakon, 2015), između ostalog, definisano je da su ciljevi podsticanja regionalnog razvoja usmereni na "podsticanje razvoja nedovoljno razvijenih, devastiranih industrijskih i ruralnih područja, smanjenje negativnih demografskih kretanja, razvoj konkurentnosti na svim nivoima, efikasnije korišćenje domaćih prirodnih resursa i dobara (član 2). Takođe, u ovom zakonu su u članu 48 definisani izvori finansiranja regionalnog razvoja u Republici Srbiji. To su: republički, pokrajinski i budžeti lokalnih samouprava, inostrani izvori finansiranja (prepristupni fondovi Evropske unije, razvojna pomoć i razvojni krediti međunarodnih finansijskih institucija, donacije fizičkih lica i drugi izvori u skladu sa zakonom.

Tabela 2. Podsticaji za regionalni razvoj u Republici Srbiji 2018-2021. godina

Izvori finansiranja podsticaja	Ukupni iznosi podsticaja 2018-2021. (u milijardama dinara)
Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja	196
Ministarstvo za evropske integracije	169
Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture	153
Drugi izvori finansiranja	311
Ukupno:	829

Izvor: DRI, 2023.

U tabeli broj 2 prikazani su ukupni podsticaji za regionalni razvoj u Republici Srbiji u periodu 2018-2021. godina. U njihovoj strukturi dominiraju podsticaji koji su realizovani iz državnog budžeta i koji su u ukupnoj strukturi učestvovali sa 62%. Međutim, prema analizi Državne revizorske institucije, ovi podsticaji nisu značajnije doprineli smanjivanju razlika u regionalnoj razvijenosti u Republici Srbiji zato što „nisu usmereni ka prioritetima regionalnog razvoja“ (DRI, 2023). Takođe, u citiranom izveštaju Državne revizorske institucije navedeno je da je u periodu 2011-2021. godina uloženo tri milijarde dinara u podsticanje regionalnog razvoja, od čega je 57% od navedenih sredstva izvor finansiranja državni budžet, 42% inostrani izvori finansiranja i 1% ostali izvori finansiranja. Ipak, ekonomske, socijalne i demografske razlike između pojedinih regiona u Republici Srbiji se ne smanjuju. Konkretno, kako je navedeno u ovom izveštaju, 2/3 bruto domaćeg proizvoda stvara se u regionu AP Vojvodine i u Beogradskom regionu. Državna revizorska institucija upozorava i da 128 od 145 jedinica lokalne samouprave beleže negativne vrednosti prosečnog godišnjeg migracionog salda u periodu 2011-2020. godina (DRI, 2023).

Ruralni turizam kao faktor regionalnog razvoja u Srbiji: mogućnosti i ograničenja

2.3. Mogućnosti i ograničenja za razvoj ruralnog turizma

Polazeći od činjenice da se ruralna područja prostiru na 85% teritorije Republike Srbije, da u okviru njih postoje povoljni prirodni resursi za razvoj ruralnog turizma, smatramo da bi ova delatnost mogla da bude prioritet u ruralnom i regionalnom razvoju.

Prema rezultatima Popisa poljoprivrede, koji je realizovan u 2012. godini, ruralni turizam je bio najzastupljenija nepoljoprivredna delatnost u ruralnim područjima, ali ovom delatnošću se bavilo samo oko 1% od ukupnog broja poljoprivrednih gazdinstava. Rezultati Popisa poljoprivrede, koji je realizovan u 2023. godini, su još u postupku obrade. Prema preliminarnim podacima, nije došlo do značajnih promena, kada je u pitanju zastupljenost ruralnog turizma. U tabeli broj 3 prikazani su svi aspekti potencijalnog razvoja ove delatnosti metodom SWOT analize.

Tabela 3. SWOT Analiza ruralnog turizma (RT) u Republici Srbiji

SNAGE	SLABOSTI
Bogati i raznovrsni prirodni resursi	Nepostojanje strategije razvoja i drugih planskih dokumenata
Bogati istorijski i kulturni resursi	Loša saobraćajna i komunalna infrastruktura
Bogatstvo biljnog i životinjskog sveta	Nepostojanje turističke signalizacije (osim u vinskom turizmu)
Kvalitetna gastronomska ponuda	Nedovoljnost adekvatnih (povoljnih) izvora finansiranja
Sačuvana autentična etno obeležja i tradicionalna arhitektura	Svi subjekti ruralnog turizma nisu prepoznati u normativnim aktima (npr. etno sela)
Brojne etno i gastronomske manifestacije koje se održavaju u ruralnim područjima	Nepokrivenost svih područja signalom mobilne telefonije i internetom
Ruralna područja se prostiru na 85% ukupne teritorije i zastupljena su u svim regionima	Nerazvijenost turističkih sadržaja, promocije i kanala distribucije
Tradicionalna gostoljubivost	Ne postoji svest o značaju udruživanja pružalaca usluga, ne postoji nacionalno udruženje u RT
Relativno ekološki čist vazduh, voda i zemljište	Ne postoji nacionalna oznaka kvaliteta u RT (kao npr. što su jabuke u Sloveniji i sl.)
Bogatstvo termalnim i lekovitim vodama	Nedovoljna specijalizacija u RT
Prijatna klima	Nedovoljna edukovanost stanovnika ruralnih područja i poznavanje stranih jezika
	Mali broj zaposlenih u Poljoprivrednim savetodavnim službama zadužen za RT
ŠANSE	PRETNJE
Naseljavanje mladih kroz program finansijske podrške za kupovinu kuća u ruralnim područjima	Nepovoljne demografske karakteristike ruralnih područja
Razvoj "brzih" pruga	Klimatske promene
Državne subvencije i krediti uz subvencionisanu kamatu	Zanemarivanje poljoprivrede kao primarne delatnosti u selima
IPARD III program	Smanjivanje površina obradivog poljoprivrednog zemljišta
Razvoj gastronomske ponude u RT zasnovane na proizvodima iz organske poljoprivrede	Sve manji broj domaćih životinja
	Ekonomska i politička nestabilnost u svetu
	Ne prepoznavanje potrebe za osiguranjem turista u RT
	Rad na "crno" u oblasti RT

Izvor: Istraživanja autora

Na osnovu prikazanih podataka u tabeli broj 3 može se zaključiti da postoje i brojne pretnje za razvoj ruralnog turizma. Među njima, ako se izuzmu ekonomske i političke nestabilnosti i klimatske promene, svakako da su najveće demografsko pražnjenje ruralnih područja i zanemarivanje poljoprivrede kao primarne delatnosti. Potrebno je istaći da, i pored diverzifikacije ruralnih ekonomija, neophodno je da poljoprivredna delatnost sačuva primat, jer, između ostalog, i razvoj ruralnog turizma se zasniva na njoj. Kvalitetna gastronomska ponuda, zasnovana na domaćim poljoprivrednim proizvodima, u Srbiji je bila i sada je karakteristična za sve oblike turizma, a smatramo da bi tako trebalo da bude i ubuduće. U Vojvodini je razvijen specifičan oblik ruralnog turizma – salašarski turizam, čija gastronomska ponuda je autentična, i zasniva se na namirnicama koje se proizvode na samom salašu, a poljoprivredna delatnost je važna i za razvoj turističkih sadržaja (Radović i sar, 2023).

Ograničenja za razvoj ruralnog turizma u Republici Srbiji u prethodnom, kao i u aktuelnom periodu, su i nedostak strateškog razvojnog dokumenta i kvalitetnih izvora finansiranja (Radović, 2013; Radović i sar, 2018). Autori (Jeločnik i sar., 2020) zaključuju da poljoprivredna gazdinstva koja imaju sopstvenu proizvodnju poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, ali i razvijenu turističku delatnost, mogu da stabilizuju prihode i obezbede svoju održivost. Među ograničenjima za razvoj ruralnog turizma su i nedovoljna edukovanost i starijih, ali i mladih stanovnika ruralnih područja. Stoga je neophodno, kako navodi grupa autora (Nedeljković i sar, 2023) njihovo motivisanje i uključivanje u različite formalne i neformalne oblike obrazovanja. Takođe, u cilju razvoja ruralnog turizma i ravnomernog regionalnog razvoja u Republici Srbiji, potrebno je i formiranje novog agilnog udruženja pružalaca usluga u ruralnom turizmu na republičkom nivou, a koje bi trebalo da ima ogranke u svim upravnim okruzima (Radović, 2020). Smatramo da bi na ovaj način mogao da se podstakne razvoj ruralnog turizma u svim regionima, odnosno podstakne ravnomerniji regionalni razvoj. U prilog tome da je i u nerazvijenim područjima moguće učiniti iskorak, je i činjenica da je prva zadruga u oblasti ruralnog turizma u Republici Srbiji osnovana na Staroj planini.

Posebna šansa za razvoj ruralnog turizma u Republici Srbiji su predstojeći javni pozivi u okviru Mere 7 IPARD III Programa, u okviru kojih će biti podržani projekti u oblasti ruralnog turizma, ali i razvoja drugih usluga u ruralnim područjima. Reč je o plasmanu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, proizvoda domaće radinosti, kao i drugih uslužnih delatnosti (u oblasti zanatstva i sl.). Svakako da je to od posebnog značaja za budući ruralni i ravnomerniji regionalni razvoj u Republici Srbiji.

3. Zaključak

Na osnovu realizovanog istraživanja može se zaključiti da su u aktuelnom periodu značajna ograničenja za razvoj ruralnog turizma u Republici Srbiji, ali da postoje i velike razvojne mogućnosti. U cilju razvoja potrebno je, pre svega, definisanje strateških i planskih dokumenata na osnovu kojih bi se realizovala finansijska podrška razvoju ove delatnosti. U okviru razvojnih dokumenata potrebno je za svako pojedinačno područje da se analizira „teritorijalni kapital“, koji obuhvata ljudske, društvene, ekonomske, kulturne i prirodne resurse za razvoj ove delatnosti.

Državne subvencije postoje i u aktuelnom periodu, kao i krediti sa subvencionisanom kamatom, a značajan impuls razvoju može se očekivati i od realizacije Mere 7 IPARD III Programa. Finansijski impulsi bi trebalo da doprinesu da ruralni turizam bude zastupljeniji u okviru ruralnih ekonomija i da bude privlačnija delatnost, pre svega, za

Ruralni turizam kao faktor regionalnog razvoja u Srbiji: mogućnosti i ograničenja

mlade ljude. Međutim, u cilju razvoja potrebna je i stručna i savetodavna uloga nadležnih institucija, edukacija pružalaca usluga u ruralnom turizmu, kao i njihovo udruživanje i specijalizacija ponude, te razvoj turističkih sadržaja, kanala distribucije i kontinuirana promocija. Sve navedeno bi trebalo da doprinese ruralnom i ravnomernijem regionalnom razvoju i rastu životnog standarda stanovnika ruralnih područja, a samim tim bi se uticalo na smanjenje demografskog praznjenja ovih područja, koje je sada najveći ograničavajući faktor za razvoj ruralnog turizma u Republici Srbiji.

U budućim istraživanjima bilo bi korisno da se analiziraju mogućnosti i ograničenja za razvoj ruralnog turizma u svakom pojedinačnom regionu u Republici Srbiji.

Literatura

- Bogdanov, N. & Janković, D. (2020). *Teritorijalni kapital ruralnih područja: Primer analize potencijala za razvoj ruralnog turizma u Srbiji*. Dostupno na: <http://ae.polj.uns.ac.rs/wp-content/uploads/2020/03/3.pdf>.
- Cvejić, S, Babović, M, Petrović, M, Bogdanov, N. & Vuković, M, (2010). *Socijalna isključenost u ruralnim oblastima Srbije*, UNDP Srbija, Sektor za inkluzivni razvoj, Beograd.
- Državna revizorska institucija – DRI (2023). *Izveštaj o reviziji i svrsishodnosti poslovanja: Uticaj regionalnog razvoja na demografska kretanja u Republici Srbiji – Paralelna revizija svrsishodnosti*, Prezentacija.
- Đurić, K, Vukoje, V. & Miljatović, A. (2021). Diverzifikacija ekonomskih aktivnosti kao faktor održivog ruralnog razvoja, *Ecologica*, Vol. 28, No 104 (2021), 611-618.
- Jeločnik, M, Subić, J. & Kovačević, V. (2020). Agriculture practice as support for agro-tourism development at the family farms. In: *Innovative aspects of the development service and tourism*. Stavropol State Agrarian University, Faculty of Social and Cultural Service and Tourism, Stavropol, 49-59.
- Joksimović, M. & Golić, R. (2021). Depopulacioni prostori u Srbiji u 21. veku – od lokalnog do nacionalnog problema, *Planska i normativna zaštita prostora i životne sredine*, 79-85.
- Mihailović, B. & Simonović, Z. (2016). *Strateško planiranje održivog razvoja poljoprivrede i ruralnih područja u Srbiji*, Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd.
- Nedeljković, D, Zečević, L. & Zečević-Stanojević, O. (2023). The Importance of Human Capital in Agribusiness and Rural Development of Serbia, *Western Balkan Journal of Agricultural Economics and Rural Development*, Vol. 5, No. 2, 151-162.
- Petrović, L, Milić, T, Mladenović, B. & Đokić, V. (2015). *Struktura prihoda i rizik od siromaštva u ruralnim područjima*, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlada Republike Srbije i Program Ujedinjenih nacija za razvoj, Beograd.
- Radović, G. (2013): Problemi razvoja ruralnog turizma u Republici Srbiji, *Agroekonomika*, Br. 59-60, 114-123.
- Radović, G, Košić, K. & Demirović, D. (2018). Financing as a key factor of the Strategy of sustainable rural tourism development in the Republic of Serbia, *Economics of Agriculture*, Vol LXV, No 1/2018, 413-426.
- Radović, G. (2020). Underdevelopment of rural tourism in Serbia: causes, consequences and possible directions of development, *Economics of Agriculture*, Vol 67, No 4/2020, 1337-1352.

- Radović, G, Pejanović, R. & Subić, J. (2023). Farmstead tourism: examples of good practice in Vojvodine. In: Krstić, B, Ćosić, M. & Vasile Andrei, J. (Eds.) *Village and Agriculture*, Bijeljina: Bijeljina University, Republic of Srpska, BiH, 307-316.
- Republički zavod za statistiku – RZS (2022). *Regionalni pokretači rasta u Republici Srbiji*, Dostupno na: https://www.stat.gov.rs/media/358308/sadržaj_rezime.pdf.
- Republika Srbija Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture – RSMGSI (2021). *Nacrt prostorni plan Republike Srbije od 2021. do 2035. godine*, Dostupno na: <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>.
- Ristić, L, Bošković, N. & Despotović, D. (2019). Održivi integralni razvoj poljoprivrede i turizma u Republici Srbiji, *Economic Horizons*, January - April 2019, Volume 21, Number 1, 57 - 74.
- Zakon o regionalnom razvoju, Službeni glasnik Republike Srbije Br. 51/2009, 30/2010, 89/2015 i dr. Zakon.

RURAL TOURISM AS A FACTOR OF REGIONAL DEVELOPMENT IN SERBIA: OPPORTUNITIES AND LIMITATIONS

Abstract: *Rural tourism is the most represented non-agricultural activity in rural areas in Serbia, but, according to the results of the last Census of Agriculture, only about 1% of the total number of agricultural farms engage in rural tourism. Bearing in mind that rural tourism can encourage the fastest diversification of rural economies, this activity has the potential to influence the uniformity of regional development, as well as the reduction of the poverty rate, which is high in Serbia. The aim of the paper is to present the possibilities and limitations for the development of rural tourism, as a potential factor of regional development in the Republic of Serbia. The Authors conclude that there are high-quality potentials for the development of rural tourism in Serbia, but that the biggest limiting factor is the depopulation of rural areas. Bearing in mind that favorable sources of funding for rural tourism have been available in recent years, as well as that there are subsidies for the development of this activity, it is necessary to encourage, first of all, young people from urban areas to engage in this activity with adequate promotion.*

Key words: *rural tourism, regional development, Serbia*

NAUČNO-PROGRAMSKI ODBOR

---

1. Dr Vladislav Marjanović, Ekonomski fakultet, Niš, predsednik
2. Dr Tadija Đukić, dekan, Ekonomski fakultet, Niš
3. Dr Aleksandra Anđelković, Ekonomski fakultet Niš
4. Dr Nataša Golubović, Ekonomski fakultet, Niš
5. Dr Gorica Bošković, Ekonomski fakultet Niš
6. Dr Ognjen Radović, Ekonomski fakultet, Niš
7. Dr Petar Veselinović, Ekonomski fakultet, Kragujevac
8. Dr Danica Šantić, Geografski fakultet, Beograd
9. Dr Edvard Jakopin, Univerzitet "Union - Nikola Tesla" Beograd
10. Dr Aura Reggiani, University of Bologna, Italy
11. Dr John Østh, Oslo Metropolitan University, Norway
12. Dr Claudia Hedwig Yamu, Oslo Metropolitan University, Norway
13. Dr Peter Nijkamp, Vrije Universiteit Amsterdam, Netherlands
14. Dr Karima Kourtit, Vrije Universiteit Amsterdam, Netherlands
15. Dr Alessandro Lue, Poliedra, Politecnico di Milano, Italy
16. Dr Marijana Božinova, rektor, Stopanska akademija D.A. Tsenov, Svištov, Bugarska
17. Dr Mijat Jocović, dekan, Ekonomski fakultet, Podgorica, Crna Gora
18. Dr Marko Đogo, dekan, Ekonomski fakultet Istočno Sarajevo, Republika Srpska, BiH
19. Dr Milenko Krajišnik, dekan, Ekonomski fakultet, Banja Luka, Republika Srpska, BiH
20. Dr Vitomir Starčević, prodekan, Fakultet poslovne ekonomije, Bijeljina, Republika Srpska, BiH
21. Dr Sergej Gričar, dekan, Fakultet za biznis i menadžment, Novo Mesto, Slovenija
22. Dr Božidar Veljković, Alma Mater Europea Univerzitet Maribor, Slovenija
23. Dr Anton Vorina, Poslovno-komercijalna šola Celje, Viša strokovna šola, Slovenija
24. Dr Predrag Trpeski, dekan, Ekonomski fakultet Skopje, Republika Severna Makedonija

ORGANIZACIONI ODBOR

---

1. Dr Dragana Radenković Jocić, prodekan, Ekonomski fakultet, Niš, predsednik
2. Dr Ivan Marković, prodekan, Ekonomski fakultet, Niš, član
3. Dr Biljana Đorđević, prodekan, Ekonomski fakultet, Niš, član
4. Dr Snežana Radukić, Ekonomski fakultet, Niš, član
5. Dr Maja Ivanović Đukić, Ekonomski fakultet, Niš, član
6. Dr Ivana Konstadinović, Ekonomski fakultet, Niš, član
7. Dr Ivana Marjanović, Ekonomski fakultet, Niš, član
8. Ivana Randelović, Ekonomski fakultet, Niš, član
9. Marina Stanojević, Ekonomski fakultet, Niš, član
10. Aleksandar Manasijević, student doktorskih studija, Ekonomski fakultet, Niš, član

RECENZENTI

Snežana Radukić, Ekonomski fakultet Niš
Igor Mladenović, Ekonomski fakultet Niš
Svetlana Sokolov Mladenović, Ekonomski fakultet Niš
Dragana Radenković Jocić, Ekonomski fakultet Niš
Vladislav Marjanović, Ekonomski fakultet Niš
Danijela Stošić Panić, Ekonomski fakultet Niš
Marija Petrović Randelović, Ekonomski fakultet Niš
Biljana Đorđević, Ekonomski fakultet Niš
Mirjana Jemović, Ekonomski fakultet Niš
Bojana Novičević Čečević, Ekonomski fakultet Niš
Sonja Jovanović, Ekonomski fakultet Niš
Jelena Radojičić, Ekonomski fakultet Niš
Ivan Marković, Ekonomski fakultet Niš
Dragan Petrović, Ekonomski fakultet Niš
Dejan Đorđević, Ekonomski fakultet Niš
Maja Ivanović Đukić, Ekonomski fakultet Niš
Ivana Filipović, Ekonomski fakultet Niš
Ognjen Radović, Ekonomski fakultet Niš
Marija Radosavljević, Ekonomski fakultet Niš
Ivana Kostadinović, Ekonomski fakultet Niš
Milica Đorđević, Ekonomski fakultet Niš

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

332.1(4-12)(082)
314(4-12)(082)

**НАУЧНИ скуп Регионални развој и демографски токови земаља
Југоисточне Европе (29 ; 2024 ; Ниш)**

29. [научни скуп] Regionalni razvoj i demografski tokovi zemalja Jugoistočne Evrope, Niš, 2024. godine / redaktori Tadija Đukić, Vladislav Marjanović. - Niš : Univerzitet, Ekonomski fakultet, 2024 (Niš : Grafika Galeb). - [8], 542 str. : graf. prikazi, tabele ; 24 cm

Tiraž 100. - Str. [3]: Predgovor / Vladislav Marjanović. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz svaki rad. - Rezimei ; Abstracts.

ISBN 978-86-6139-236-8

1. Ђукић, Тадија, 1966- [уредник] 2. Марјановић, Владислав, 1975- [уредник]
а) Регионални развој -- Југоисточна Европа -- Зборници б) Демографски развој -- Југоисточна Европа -- Зборници

COBISS.SR-ID 151440905

